

Доц. др Буба Стојановић¹

Универзитет у Нишу

Учитељски факултет у Врању

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-148-4, 17 (2012), p.840-855

Стручни рад

БАСНА У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА МОРАЛНОСТИ И ПОДСТИЦАЊА КРЕАТИВНОСТИ УЧЕНИКА

Резиме: Одговарајући на све учесталије испољавање различитих врста и облика насиља у данашњим школама и предшколским установама, покренути су читави пројекти чији је основни циљ смањење и евентуално уклањање свих врста насиља по школама и међу децом. Циљ тих програма је безбедно окружење и толерантно понашање у свим васпитно-образовним установама, чиме ће се остварити право сваког младог бића на потпуни духовни и емоционални развој, а самим тим и испољавање креативности. Сами васпитаници, предшколци и основношколци, стварају или делимично утичу на стварање окружења за учење и развој под утицајем књижевних дела која обрађују. Избор књижевних текстова који су у програму, а посебно басна која истиче праве, моралне вредности, умногоме утичу на то. Њена поука, или наравоученије како је говорио Доситеј Обрадовић, доприноси емоционалном и моралном развоју васпитаника, формирању система правих вредности, развијању пожељних особина, толерантног понашања, подстицању креативности.

У раду ће бити речи о томе како басне, које су у програму за млађи основношколски узраст, могу да утичу на морално васпитање и толерантно понашање васпитаника, али и како басна подстиче креативност ученика у решавању конфликтних ситуација.

Кључне речи: Басна, морални развој, систем вредности, пожељно понашање, креативност, конфликти.

Увод

Школа у српском друштву у свом развоју имала је један једини задатак: да даје добро образовање и лепо васпитање, такво васпитање чија ће сврха бити морално обликовање ученика. Овај циљ остваривао се помоћу наставе хришћанске науке или *благодаривија* и наставе моралне поуке у великим школама (Јовановић, 2007:59). У Кнежевини Србији посебна пажња посвећивана је моралном васпитању које је било саставни део образовања. Појам васпитања углавном је

¹ bubastojanovic@gmail.com

својен на морално образовање, чији је задатак да „поправља мане, преображава навике и улепшава нарави“ (Тешић, 1973:251 у Јовановић, 2007:88). Тежња је била да се морално васпитање темељи на позитивним васпитним мерама, где су примери књижевних текстова и позитивни ликови у њима били незаменљиви. Код најмлађих је требало развити критичко процењивање, васпитање за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, честитости, солидарности и других моралних вредности. Ове вредности развијане су најпре усменом народном књижевности за децу (прича, басна, пословица, загонетка, бајка), а онда и вредним књижевним делима писане књижевности којима су откриване животне радости деци, лепо и племенито, али и добро и праведно. Да су књижевна дела од великог значаја у васпитању и образовању дубоко моралне личности ученика знали су и аутори првих буквара Сава Инок и јеромонах Стефан, али и касније Захарије Орфелин, Павле Соларић, Платон Атанацковић и други. У издањима својих првих буквара обавезно су давали текстове са хришћанском тематиком којима је васпитаван правилан однос према породици, родитељима, окружењу, домовини, али и себи. На то упућују сами наслови заступљених текстова: *Родитеље твоје слушај, Поштуј старије људе, Буди благодаран, Чини добро, па се не кај, Туђе не дирај, Така треба да су деца, Не оклевај, Не буди љутит...* (Тодоров, 2010:95). Колико моралних начела и етичности садрже ови текстови документоваћемо одломком песме *Шта да чини ко мисли Божји бити*:

...Ако мислиш Божји бити,
Чини добра за живота,
Поштуј брата старијега,
И тебе ће млађи твоји,
У добру се не понеси,
А у злу се не поништи,
На туђе се не лакоми,
Јер човече, праведниче,
Кад човека самрт нађе,
Ништа собом не понесе,
Већ скришене беле руке,
И праведна дела своја.

(Тодоров, 2010:100).

Динамичан темпо савременог живота, продор мас-медија, техничко-технолошка револуција условили су недостатак наставе који се огледа у ужурбаном стицању знања,

при чему се естетско, емоционално, а посебно морално васпитање ученика своди на узгредност. Као резултат дугогодишње запостављености васпитног подручја у настави, данас имамо образоване појединце са недостатком естетског укуса и моралног става, са помањкањем културног понашања. Ерозија васпитања присутна је предуго у нашим школама. Васпитање је било замењено и потиснуто систематским наметањем настави идеолошких предрасуда погодних за размах егоистичких порива и примитивног менталитета (Николић, 1995:21). „Демократизацијом“ савремене школе срозали су се вредносни критеријуми, нестало је поштовања, уважавања, толеранције међу свим учесницима васпитно-образовног процеса. Школа је постала извор честих сукоба, нетрпеливости и конфликта. Истовремено, она је установа у којој свака генерација ученика и учитеља проведе већи део свакодневног живота и рада. Кључни део живота младог бића у развоју, када се највише може утицати на развој и формирање њихове личности, покривен је организованим школским животом. С обзиром на то школа би требало да буде социјално осмишљен акциони простор у коме су улоге васпитача-учитеља-наставника и васпитаника-ученика јасно дефинисане правима и обавезама, односно правним, али и културним нормама, неписаним правилима у односима учитељ-ученик, ученик-учитељ, а посебно ученик-ученик.

Промене које прате савремено друштво, неминовно се одражавају и на школу и живот у њој. Све те промене узрок су осећаја тескобе и бројних сукоба који се јављају. Уколико се изгуби контрола над тим долази до ескалације сукоба и појаве насилничког понашања ученика, а самим тим и озбиљних проблема, како у односима тако и у укупном развоју личности васпитаника. Доказе тога налазимо у бројним анализама и истраживањима ставова наставника и ученика према школи данас, настави и односима међу учесницима васпитно-образовног процеса.

Резултати аутора са Института за педагошка истраживања о ставовима наставника и ученика, односу ученика према школи и односима у њој, показују да је највише примедби упућено на преобимност садржаја и недовољну усклађеност са интересовањима ученика (Ђуришић-Бојовић, 2001). Предлози ученика за промене у школи обухватају, између осталог, боље међуљудске односе наставника и ученика, мање субјективности при оцењивању, стицање

корисних знања за живот и слично (Спасеновић и Милановић-Наход, 2001). Ставови наставника и ученика откривају незадовољство садашњом наставном праксом које је често узрок несхваћености и учестале нетрпељивости, нетолерантности у школи. Ако нисмо у могућности да значајније утичемо на избор и обимност предвиђених садржаја (јер их прописује Министарство), ако само делимично можемо да усклађујемо садржаје са интересовањима и потребама ученика (у оквирима оних 30% слободе коју учитељи имају при избору садржаја), онда је неспорно да међуљудски односи у највећој мери зависе од нас самих и наших васпитаника. Чувена народна пословица *лена реч гвоздена врата отвара* нуди кључ успеха у раду са васпитаницима било ког узраста. Успостављањем односа поштовања и међусобног уважавања са ученицима, квалитетним естетским, емоционалним и моралним васпитањем, на примерима добро одабраних књижевних дела, значајно доприносимо успешној вербалној и невербалној комуникацији, васпитно продуктивном дијалогу, ненасилном поступању, толерантном понашању и свеукупној самоактуализацији личности ученика у школи и окружењу.

Интересовање ученика за басну данас

Настава српског језика и књижевности, осим образовних, првенствено треба да реализује васпитне задатке, а међу њима: да код ученика развија позитивне особине личности, изгради систем вредности, развије способност за естетски и емоционални доживљај света, умеће да кроз призму уметности посматрају и доживљавају свет који их окружује, чиме себе духовно оплемењују, али и креирају бољи, хуманији, толерантнији свет. Компетенције које ученик стиче наставом језика и књижевности у великој мери резултат су ефикасне реализације образовних, а посебно васпитних и функционалних циљева и задатака наставе. Значајан утицај на личност ученика и његово понашање имају књижевна дела која се обрађују у оквиру наставе језика и књижевности. У настави се остварују процеси мењања личности ученика. Они су више одређени садржајем учења него достигнутим развојем ученика. Да би се нешто научно схватило и довело до свести, вољне активности и мишљења, потребан је другачији однос према објекту учења, потребно је да се користе већ постојећи појмови (Вилотијевић, 2006:226). Кад сазнања у учениковој глави

прерасту у начела и законитости, развој нагло крене напред и ствара широку подлогу за савладавање сложенијих садржаја, а самим тим и примену стеченог знања, односно свесно поступање и критичко процењивање. Оно што дете може данас да уради и процени, закључи уз помоћ наставника, како истиче Виготски, сутра ће моћи самостално (Вилотијевић, 2006:236). Захваљујући томе, настава може значајно да подстиче развој и обликовање ученикове личности. Ликови у књижевним делима, њихови поступци и понашање, у великој мери могу да подстакну позитивно понашање, размишљање, поступање и успешно сналажење у конкретним, животним ситуацијама. Да је књижевност и даље моћно „оружје“ у борби против насиља и зла, налазимо у ставовима ученика млађих разреда основне школе према делима народне књижевности који су позитивни. Истраживање рађено у оквиру докторске тезе *Савремени приступ делима народне књижевности у основној школи* (Стојановић, 2010), даје охрабрујуће податке када је реч о интересовању ученика за књижевна дела, посебно за дела народне књижевности чији је васпитни утицај немерљив. Добијени подаци показују да су ученици највише заинтересовани за бајке, онда за песме, шаливе приче, басне, али и загонетке, пословице и питалице су предмет њиховог интересовања.

На питање: *Које врсте народне књижевности волиш да читаш?* испитаници су се од понуђених седам врста народне књижевности опредељивали за ону коју највише воле да читају, по редоследу од 1 до 7, а коју најмање. Како би смо стекли што бољи увид у праву ситуацију одговора на ово питање, коришћен је систем негативног бодовања, тако што је књижевна врста којој је додељено прво место добијала 1 бод, на другом месту 2 бода и тако редом, а врста коју испитаник најмање воли да чита добијала је 5 бодова. Добијене средње вредности броја бодова показују да мање средње вредности означавају веће опредељење испитаника за ту врсту народне књижевности.

Табела 1. Просечан број бодова додељен врстама народне књижевности по питању приоритета у избору читања

Врста народне књижевности	X	±SD	n	Cv
Народне бајке	2,18	1,41	377	64,68
Народне басне	2,99	1,21	314	40,47
Народне песме	2,69	1,23	336	45,72
Народне загонетке	2,98	1,4	311	46,98

Народне пословице	3,63	1,19	208	32,78
Народне питалице	3,82	1,28	220	33,51
Народне шаљиве приче	2,97	1,39	301	46,80

Из табеле 1 види се да су народне бајке у просеку најчитаније у испитиваном узорку (најмања просечна вредност бодова), поред њих ту су народне песме, шаљиве приче и басне. Испитаници се ређе одлучују да читају народне питалице, а израженије народне пословице и загонетке.

На питање: *Шта те привлачи при читању народних басни?* велика већина испитаника (61,78%) одговорила је да чита басне, јер су *занимљиве и поучне*, што је статистички значајно чешћи разлог од остала два ($p < 0,001$). Последњи разлог: што су кратке и разумљиве, уједно је и најмање заступљен, статистички значајно мање у односу на остала два ($p < 0,001$).

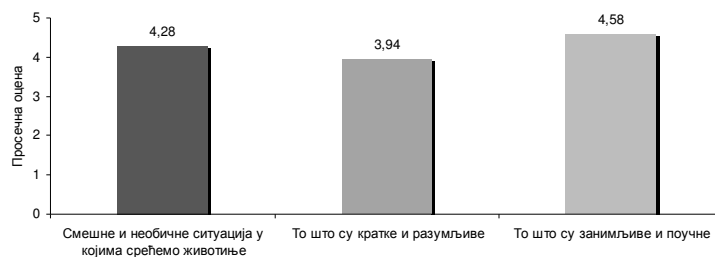

Графикон 1. Процентуално изражени одговори испитаника на питање: *Шта те привлачи при читању народних басни?*

На основу табеле контингенције 3x2 између полова постоји статистички значајна разлика у заступљености одговора ($p < 0,01$). Ово је последица чињенице да су *њихова краткоћа и разумљивост статистички заступљенији код испитаника мушког у односу на женски пол* ($p < 0,01$). Занимљивост и поучност су код оба пола статистички значајно заступљенији у односу на преостала два понуђена одговора ($p < 0,001$), што је и реално очекивати с обзиром на то да највећи број учитеља при обради басне инсистира на њиховој поуци као доминантној вредности. Јасно истакнута поука у баснама често се и сама намеће као наравоученије које је важно знати. Међутим, учитељи најчешће обраду басне сведу на поуку, запостављајући остале књижевне вредности, чиме је

тумаче као дидактички, али не и књижевни текст. Естетски критеријум би требало да буде примарни при тумачењу сваког књижевног дела, а самим тим и басне, јер поука дође сама по себи до изражаја.

Занимљиво је истаћи, ANOVA анализом утврђено је да се *просечне оцене испитаника из Српског језика статистички значајно разликују између датих одговора* ($p < 0,001$). Највећа просечна оцена упућује на испитанике које у баснама посебно привлаче њихова занимљивост и поучност, а најнижа на испитанике које највише привлачи краткоћа и разумљивост басни.

Графикон 2. Просечна оцена испитаника у односу на одговор на питање: *Шта те привлачи при читању народних басни?*

Испитаници које највише привлачи краткоћа и разумљивост басни имају статистички знатно нижу оценоу од осталих, што је оправдано, јер слабији ђаци чешће имају проблема са доживљајем, читањем и разумевањем дела, па им је на првом месту да дела која читају буду краћа како би их лакше разумели. Добри ђаци, који су успешно савладали читање, уживају у њиховој занимљивости. Овим је потврђено да је басна веома сложена књижевна врста која захтева искуствену зрелост ученика, креативност и даровитост како би се схватио њен алегоријски смисао. Ова чињеница истовремено подстиче и храбри у раду са басном код ученика млађих разреда основне школе, посебно одличних ђака, креативних и даровитих, који радећи на њој могу да испоље свој таленат. Њена васпитна вредност нарочито долази до изражаја данас у време конфликта и насилничког понашања, нетолеранције.

Могућности естетског и моралног васпитања ученика на примеру басне

Басна је својом краткоћом форме, згуснутим језиком, симболиком и метафорама, с једне, и многозначношћу, дубоком животном филозофијом сакривеном у себи, с друге стране, била, јесте и биће предмет тумачења многих научних дисциплина. Мисаоност која лежи у краткој поуци или наравоученију сваке басне, исказана бираним речима, врло прецизно, згуснутим језичким изразом, чинила је да је немачки песник, Лесинг сматра предметом филозофије. Међутим, упркос сагледавањима басне из различитих углова стално треба имати на уму да је она, пре свега, уметнички текст који има естетску и васпитну улогу, утиче на развој позитивних особина личности, на морално понашање ученика.

По свом постанку басна је, несумњиво, двојака: њен књижевни и дидактички део у сталној су борби један против другог. У тој борби, на византијском тлу она је изгубила свој уметнички карактер и претворила се у искључиво морално – поучно дело, док је на латинском тлу из ње поникла песничка басна као својеврстан део уметности. Лав Виготски у свом делу *Психологија уметности* настоји да расветли дилему о басни као дидактичкој или књижевној врсти упоређујући Лесингову и теорију Потебњина о басни.

Настоји да покаже да басна спада у поезију и да за њу важе сви закони психологије уметности које у сложенијем виду можемо наћи у вишим уметничким делима (Стојановић, 1999:133). Лесингова теорија истиче моралну страну басне: ако општи морални став применимо на појединачан случај и испричамо тај случај као стваран тј. не као пример или поређење, уз то тако да прича служи за очигледно сазнање општег става, онда ће то дело бити басна (Виготски, 1975:112). Басна се налази на самој граници поезије и прозе, и за једне представља прототип сваког књижевног дела, а за друге изузетак из целог царства уметности. Са овог раскшћа она је кренула једним путем у поезију и уметност, а другим у проповед и голу дидактику (Виготски, 1975:112). Суштина је тумачити басну као уметничко дело које својом лепотом и поетским вредностима ненаметљиво делује на естетску и васпитну, а самим тим и моралну страну ученикове личности. У басни је ствараоцу пошло за руком да поуку и естетске вредности доведе у корелативни однос и обједини их. То је

књижевна врста у којој је поука на друкчији начин обликована, а да књижевни и поетски елементи нису разорени и разливени (Петровић, 1996:142).

Сматра се да је 18. век један од најзначајнијих периода у напредовању људског рода, у коме је научна мисао доживела прогрес. У нашој земљи ова значајна духовна и друштвена струјања осећају се у другој половини 19. века захваљујући великом Доситеју Обрадовићу који је успешно померио границе наше културе, мењао ток књижевности и значајно утицао на бржи културни развој нашег народа. Његове слободно превођене басне других баснописаца (Езопа, Федра, Абтемуса, Лафонтена и Лесинга) садржале су, или им је он придодавао, моралне поуке често дуже од самих басни у жељи да поучи свој непросвећени народ. Додајући личне коментаре преведеним баснама желео је да прикаже морална стања (*Коњ и магаре*), истакне позитивне особине, примере трезвог поступања, толерантног понашања (*Две козе*), исмеје људске мане (*Два јарца*, *Пас и његова сенка*, *Магарац у лављој кожи*), изнесе оптимистичке закључке. Своју књигу басни посветио је младима настојећи да им оплемени дух, да им да кључ за разоткривање добра и зла, да их подстакне да сами процењују, разјашњавају и разликују истину од лажи. Вредност поуке је у томе што она услед снажног емоционалног доживљаја басне наставља да делује на личност ученика и његово понашање, доприносећи да се успешно снађе и исправно поступи, донесе ваљани суд у најразличитијим животним ситуацијама и искушењима.

Басна има изузетан значај у реализацији хуманистичких, естетских и емоционалних аспеката савремене наставе. Бескрајна разноликост психичких форми чини је, по мишљењу Виготског, приметком свих родова поезије. Догађаји, ликови и фабула чине оно епско у њој, згуснута динамика радње са драматичним развојем и конфликтом у средишту приближава је драми, а необични ликови из царства животиња и исмевање људских слабости и мана путем њихових поступака, дају јој хумористички, духовити тон и одевају је у рухо комедије. Она плени својом јаком, виталном, шаљивом и оптимистичком атмосфером, једноставним, афористичним и алегоријским језиком и стилем. Оно што су баснописци рекли о вредностима живота, тешко би било саопштити другачије него басном, која им дозвољава огромну уметничку слободу какву није могао пружити ни један други књижевни род.

Подстицањем ученика да после снажног емоционалног доживљаја басне истражују њене уметничке вредности и повезују садржај са личним доживљајем и искуством, догађајима и ситуацијама које су им познате, односима међу људима које су имали прилике да упознају, богатим њиховим сазнајним светом, широмо видике, духовно их оплемењујемо. За ученике овог узраса морал је хетерономан, што значи да је под утицајем моралних вредности које постоје у ставовима средине која их окружује (Маљковић, 2007:62). То басну чини посебно погодном за утицај на морално васпитање ученика који привучени интересантним ликовима, поучени њиховим искуством, усвајају и цене општеприхваћене вредности и норме понашања. Тако рецимо, подстакнути разумним понашањем стрпљивих и мудрих коза (*Две козе*) неће дозволити да сукобе у животу решавају попут неразумних и тврдоглавих јараца (*Два јарца*). Сналажљивост и умиљатост малог и нејаког миша (*Лав и миш* - по Езопу) даће им смернице како да се понашају када се нађу у безизлазној ситуацији, када им наизглед нема спаса, када су у канџама моћнијег. Међусобно помагање и поштовање, уважавање других и брига за њих (*Голуб и пчела*), осуда кукавичлука и борба за понос и достојанство (*Бик и зец*), похвала мудрости, промишљености и веште вербалне сналажљивости (*Вук и јагње*), осуда лењости, неодговорности (*Корњача и зец*, *Како је пас правио кућу*) и похлепности (*Пас и његова сенка*), кажњавање себичлука и егоистичких порива (*Коњ и магаре*), само су нека од комплексних моралних проблема и психичких стања која су на привлачан, духовит, али и дубоко мисаони начин изречена у басни. Вера и оптимизам, упорност и истрајност, умиљатост и сналажљивост, алтруизам и хуманизам у басни, нешто су што остаје и опстаје као опште начело, систем вредности за сва времена.

Богатство племенитих поступака ликова и хуманистичких поука утиче на ученике да их у басни доживљавају и усвајају као узор за племенито поступање и пожељно понашање. Тврдње смо поткрепили примерима басни које су заступљене у наставном програму ученика млађих разреда основне школе. Присуство животиња-главних јунака басне приближава је ученицима, јер су оне омиљени ликови у њиховој игри, способни да се преображавају и стално мењају, добијају нове улоге, особине људи, поступају и понашају се као људска бића. По мишљењу неких психолога деца и

ученици млађих разреда осећају се често немоћна и збуњена, не сналазе се најбоље у кључним животним ситуацијама, не знају како да реагују. Басна својим ликовима и реалним животним ситуацијама пружа безброј могућности да надоместе то своје осећање немоћи, несналажљивости, неискуства.

Басна као подстицај креативности и показатељ даровитости

Могућности за подстицање стваралаштва и креативности ученика млађих разреда основне школе на примеру басне су бројне. Стваралачким приступом наставној интерпретацији ученици се доводе у ситуацију да истраживачки читају басну, „посматрају“, проналазе и уочавају, запажају, сагледавају две равни које се развијају у басни, распламсавају и приближавају једна другој, да би се у једном тренутку сјединиле. То је тренутак када долази до расплета, задовољења правде, истина излази на видело, успоставља се поремећена природна равнотежа. Сагледавајући целину басне, издвајајући делове целине, анализирајући и утврђујући битне односе, откривајући особине, како позитивне - врлине, тако и негативне - мане, процењујући поступке и понашање ликова у одређеним ситуацијама ученик стиче искуство, богати себе новим „познанствима“ необичних ликова зоо света. Стваралачким приступом интерпретацији басне од ученика се може тражити да:

- уноси разноврсне промене (прошири, сажме, измени поједине делове, измени распоред речи у реченици, редослед догађаја, све преобрене, покуша на други начин да исприча басну, другачијим стилем, из другог угла, комбинује, измишља други наслов. и сл.),
- стваралачки уопштава (уз помоћ маште ученик повезује разнолике податке, супротности и сл.),
- развија стваралачку машту и инвенцију (долази до изражаја ученичка досетљивост за ново, способност замишљања и измишљања (Маљковић, 2007:103).

После адекватне наставне интерпретације од ученика можемо тражити: причање басне у првом лицу (из угла читаоца, ствараоца, коментатора, песника, хумористе, глумца, саучесника)... стваралачко препричавање, стваралачко описивање на основу слике или низа слика, трансформацију текста, настављање текста басне, илустрацију и слично.

Стваралачким приступом басни и појачаном корелацијом са другим предметима (интегративним приступом) на овом узрасту, адекватним подстицањем, пружа се шанса свим ученицима, а посебно даровитим да дође до изражаја њихова оригиналност, машта, логичко закључивање, индивидуални став, морални суд о поступцима ликова. Тако рецимо басна *Вук и јагње* нуди могућности да уз адекватну наставну интерпретацију даровити ученици у обраћању слаткоречивог вука препознају његово неморално понашање и зло које намерава да нанесе младим и неискусним јагњацима. Обраћањем:

-О јагњаци, моји младунчићи! Тако нам лијепе наше љубави, нека дође један од вас да ми извади кост што ми је запала у грло,- потцењује њихово сазнање о вучјем роду и односу сталног сукоба вука и овце, који они рођењем носе у себи. Васпитавани у духу сталне опасности и обазривости која треба да постоји (попут оне у бајци *Вук и седам јагњаца*), задвојени наслеђеним вишевековним искуством, они мудро и вешто одговарају искусном вуку:

-Ми бисмо драге воље да је авлија отворена, него идемо звати чобане да отворе, и они ће ти најбоље и највештије кост извадити.

Ово вешто вербално и промишљено узвраћање на вуково потцењивање њихове младости и очекиваног неискуства говори о великој мудрости, промишљености и стабилности кротког створења, јагњета - овце, које може да се „носи“ са свим недаћама и искушењима (попут Аске у Андрићевој причи *Аска и вук*). Започети дијалог између вука и јагњаци, као и слика огладнелог искусног вука ненавикнутог да остане без плена, била је подстицај ученицима III разреда за стваралаштво. Због ограниченог простора, навешћемо само један од тих покушаја:

Пошто је вук добио негативан и подруљив одговор од јагњаци, сав љут и бесан хтео је да оде. Али, у једном тренутку, срећа му се осмехнула. Једно мало несташно и непослушно јагње однекуд искочи из авлије и крену ка вуку. Остали јагњаци су га уплашено дозивали и молили да се врати. Оно није слушало, упорно се приближавало вуку. Вук је то једва дочекао. Сав срећан што је успео у својој намери, зграбио је јагње и одвукао га у обличју шуму. Тек онда је мало и наивно јагње схватило да је вук лагао.

Јагњићи су се уплашено комешали и скакали у жељи да прескоче и помогну свом другу. Чобани су чули да се нешто дешава, видели су узнемирену јагњад и одмах дошли. Пребројали су их и видели да једно фали. Пустили су своје псе који су нађушили вука и кренули за њим. Вук је схватио да му нема спаса. Сладак му је био плен, који је чврсто држао у зубима, али му је још слађи био живот. Зато је испустио јагње и побегао колико су га ноге носиле да спасе живу главу.

Јагње је брзо отрчало својим друговима који су га једва дочеали. Извинило им се на непромишљеном поступку и рекло да више никад неће веровати некоме кога први пут види, већ својим родитељима и пријатељима, јер,

Не треба веровати свакоме, посебно не ономе кога не познајеш! Л. А.

Веома инспиративна за стваралаштво ученицима била је и Езопова басна *Корњача и зец*. Необична трка осмишљена између две потпуне супротности, на једној страни брзог зеца, и на другој, споре корњаче, која се завшава неочекиваном победом споре корњаче мења логички след ствари у животу и показује да се упорношћу и радом може много више постићи него урођеним талентом који се не негује. На крају трке, две потпуне супротности, две равни спајају се у једну, доказујући да путеви судбине често зависе од нас самих, нашег рада и труда који улажемо у себе, своје образовање и васпитање. Ова кратка басна била је, такође, снажан подстицај ученицима III разреда да добијемо, међу мноштвом наставака басне, и овај:

Побеђени зец тражио је ревани.

-Сад, одмах! Ревани! Ревани!

Корњача је пристала. Пред сам почетак трке на старту се појавила само корњача. Зеца није било. После два минута дошао је и зец у необичном „оделу“. На леђима је носио зелени оклоп од корњаче. Сви су се чудили шта ће му тај терет.

Судија је дао знак. Трка је почела. Зец је трчао у свом гвозденом оклопу. „Зашто ли носи толико тежак оклоп“ – питали су се сви? Али зец никоме није то открио. Знао је зашто то ради. Одједном зец је трчао врло брзо. Употребљив је магично дугме за брзину и тако прошао циљ. Судија је то приметио и рекао:

-Стој, варалице! То није поштено!

Трка је прекинута. Зећ је дисквалификован, а корњача је опет победила. Показало се да се поштење и рад увек исплате. Д. Д.

Било је и таквих крајева басне где је корњача победила, али је награду поделила са зецом, јер није била себична, било јој је жао зеца. Упознали смо и корњачу која је пробудила зеца и дозволила да он победи, да стигне први, пре ње како се и очекује. У једном раду корњача се саплела о камен, а зећ се онда пробудио и брзо почео да трчи. Међутим, вратио се, помогао је корњачи, преврнуо је како би могла да настави трку, па су заједно стигли на циљ – поделили су награду. Једна корњача је саветовала зеца: *Зече, лењошћу се ништа не добија, али вредноћом и упорношћу увек ћеш постићи оно што желиш у животу!* Зећ је прихватио овај савет и сада увек побеђује.

Закључак

Маштовита и оригинална решења која смо навели само су део могућности које су плод дејче маште. Кратка и сажета басна, динамиком радње, напетости и неизвесности исхода, неочекиваним ситуацијама, честим превратима, мноштвом места неодређености подстиче ученике да искажу свој таленат у литерарном, али и ликовном и музичком стваралаштву. Њихови занимљиви радови показују висок интелектуални потенцијал којим располажу, инвентивност, маштовитост, једном речју креативни дух који треба неговати.

Стваралачком интерпретацијом басне као књижевне врсте, анализом необичних ликова животињског света, процењивањем њихових поступака и препознавањем позитивних и негативних особина, анализом језика и стила, алегијом и осталим књижевноуметничким вредностима очигледно је да басна у значајној мери доприноси естетском, а посебно моралном васпитању ученика, утиче на формирање естетског укуса, изграђивање система вредности, моралног става, подстиче креативност, оригиналност, дивергентно мишљење, флуентност идеја, осетљивост за проблеме, емпатију, елаборацију и тиме доприноси развијању позитивних особина личности ученика, као што су племенитост, хуманизам, упорност, истрајност, одговорност, доследност, самосвест, толерантност. Све то доприноси васпитању креативне, свестране, одговорне и дубоко моралне личности

васпитаника који ће бити градитељи хуманијег, лепшег и толерантнијег света будућности.

Литература:

- Виготски, Л. (1975): *Психологија уметности*, Нолит, Београд.
- Вилотијевић, М. (2006): *Дидактика 2*, дидактичке теорије и теорије учења, Учитељски факултет, Београд.
- Гојков, Г. (2008): *Дидактика даровитих*, Висока школа за образовање васпитача, Вршац.
- Ђуришић-Бојановић, М. (2001): *Ставови наставника према проблемима у настави*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр.33, стр.377-388.
- Јелић, М. (2011): *Школа као контекст јављања сукоба*, Педагогија LXVI, бр.1, стр.18-28.
- Јовановић, Н. (2007): *Школа у српском друштву 19. века*, Филозофски факултет, Ниш.
- Маљковић, М. (2007): *Басна лектира мудрости*, Змај, Нови Сад.
- Петровић, Т. (1996): *Тумечење басне*, Зборник радова Учитељског факултета, књига 3, Врање.
- Спасеновић, В. и Милановић-Наход, С. (2001): *Ставови ученика према проблемима и потребама наших школа*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр.33, стр.389-407.
- Стошић, Б. (1999): *Басна - књижевна врста или дидактички текст*, Зборник радова Учитељског факултета, књига 3, Врање, стр. 131-149.
- Стојановић, Б. (2010): *Савремени приступ делима народне књижевности у млађим разредима основне школе*, докторска теза, Библиотека Учитељског факултета у Врању, Врање.
- Тодоров, Н. (2010): *Буквари Павла Соларића и Платона Атанацковића*, у Буквари и букварска настава код Срба, Педагошки музеј, Београд.

Docent Buba Stojanović, Ph.D.
University in Niš
Teacher-training faculty in Vranje

FABLE IN THE FUNCTION OF MORALITY DEVELOPMENT AND STIMULATION OF PUPILS' CREATIVITY

Abstract: Responding to a more often expression of various kinds and forms of violence in contemporary schools and preschool institutions, a number of projects have been started with the basic goal to reduce or eliminate all kinds of violence in schools and among children. The goal of such programs is safe

surrounding and tolerant behaviour in all educational institutions and in this way the right of every young human being to have a complete spiritual and emotional development is going to be realized as well as expressing creativity. Pupils themselves, preschool and primary school children create or partially effect creation of learning and development environment under the influence of literary works they read. The choice of literary texts contained in the curriculum, especially fable which emphasizes real, moral values have a great effect on it. Moral of a fable helps emotional and moral development of pupils, creation of the system of real values, development of desirable characteristics, tolerant behaviour, and stimulation of creativity.

This paper is about how fables contained in lower elementary grades curriculum can affect moral education and tolerant behaviour of pupils, as well as how fables stimulate creativity of pupils in solving conflict situations.

Key words: Fable, moral development, system of values, desirable behaviour, creativity, conflicts.

